

INSCRIPCIONS SEPULCRALS IBÈRIQUES DE SAGUNT I ALGUNES MÉS

Manuel Civera i Gómez

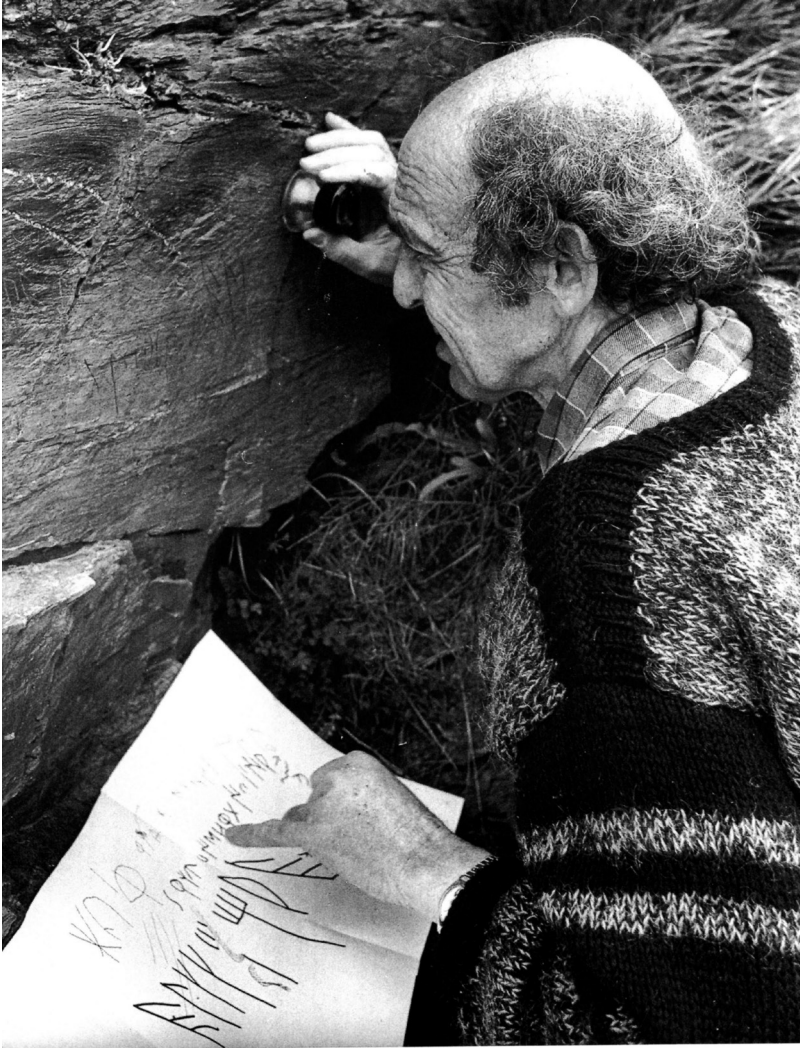
A Jürgen Untermann
(Rheinfelden, 24-10-1928-Brauweiler, 7-2-2013)

INTRODUCCIÓ

Fa trenta anys el filòleg i epigrafista alemany Jürgen Untermann publicà un article sobre inscripcions sepulcral ibèriques. El treball, que és una fita pionera i ineludible en la matèria, consta de dues parts: en la primera explica que els textos sepulcral es troben en lloses de diferents tamanyes que estan escrites només per un costat i contenen una informació semblant a les llatines. A partir de les inscripcions sepulcral llatines preveïé que una estela ibèrica pot oferir el nom del difunt, el nom de qui executà la sepultura, el formulari (p.e. *hic situs est, fecit*), l'edat, la procedència, l'estat social, la relació entre els dos (p.e. *filius/patri, uxor/marito, libertus/patrono*), fórmules religioses (p.e. *Dis Manibus*), i fórmules d'afecte (p.e. *pietissimo, sit sibi terra levis*). La segona part la dedicà a l'anàlisi genèric del corpus de textos reunits: la identificació dels antropònims, les paraules que es repeteixen (*mi, sellar, eba, are take, ekis*), els sufixes (*-ar, -e, -en*). A partir d'ací indicà les inscripcions on s'esmenta una persona, dues i s'aturà en l'arquitrau bilingüe de Sagunt per identificar la paraula llatina *coheravit* amb la ibèrica *eban*, i en l'estela de Sincarcas per relacionar *mi* i *sellar*. L'apèndix primer el dedica al catàleg de les inscripcions (trenta-cinc) de tot el territori en què s'escriu l'iber nord-oriental i l'apèndix segon als antropònims que s'esmenten.¹

---

¹ Untermann, Jürgen (1984): "Inscripciones ibéricas sepulcrales", *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* 13, pp. 6-26.

Jürgen Untermann

Jürgen Untermann en procés de treball.

Trenta anys després aborde el mateix objectiu que l'eminent paleògraf, si bé centrant-me en les inscripcions sepulcralcs pètries de Sagunt. No estudiaré ací, com tampoc ho féu l'erudit, les *defixio* escrites sobre plom i trobades a les urnes cineràries, les quals són també, amb bona lògica, inscripcions funeràries del període ple que els ibers practicaven amb la incineració. La major part de les inscripcions que tracte es troben inscrites en esteles sepulcralcs i també en pedres de calcària blava de la zona i alguna sobre plaques de marbre que identificaven túmuls, pilars, mausoleums, panteons, criptes, etcètera. És a dir, els textos que estudiem ara corresponen als rituals mortuoris ibèrics quan estaven romanitzant-se i han de ser datats entre el segle II aC al II dC. Cal dir que tots els suports procedeixen de contextos arqueològics desapareguts en l'actualitat i que els materials es reutilitzaren en la construcció des de l'Edat Mitjana fins que foren recuperats i/o dibuixats a partir del segle XVIII, fonamentalment. En conseqüència no parlaré de les tipologies dels monuments ni dels suports.²

En el corpus de l'article d'Untermann s'arregleguen catorze inscripcions de Sagunt i de les quals n'hi ha tres que no són funeràries. Una de les inscripcions (MAS S-1-212) diu: [...]tiger · ebanen (Sufragat per Ti Ger). Es tracta d'una inscripció que identificava el seient d'un patrici saguntí en el Teatre Romà com demostra una segona inscripció igual (MAS S-1-216) que fou recuperada durant les obres de rehabilitació del Teatre i diu: [...]Ku · e[banen] (Sufragat per [Bo]ku). En la primera només manca el *praenomen* i en la segona manca el *praenomen* i el *nomen* (segurament un Bo Ku romanitzat com Voconius) i una part de la paraula ebanen. Eren personatges de la segona meitat del segle I dC. Una altra inscripció conté només l'antropònim *Lako*, llinatge molt documentat a Saguntum i no res més que permeta considerar-la funerària. Una tercera, pel suport, sembla ser un exvot que procedeix del santuari de la Muntanya Frontera, la inscripció ...edenku *intebelés* no conté res que permeta considerar-la funerària i sí votiva. En conseqüència, Untermann relaciona onze inscripcions funeràries.

Al present treball analitze les onze inscripcions funeràries que tracta Untermann, dues més de Sagunt i una de Benassal que es trobava dins del territori arsetà en la qual l'isc que el difunt procedia de Sagunt. És a dir, catorze inscripcions sobre pedra. També en parle d'una inscripció sobre

² Arasa, F. i Izquierdo, I. (1998): "Estela antropomorfa ibèrica del mas de Barberán, Teruel", *Archivo Español de Arqueología Vol 71*, pp. 79-102. (1999): "Tipología e iconografía de las estelas funerarias", *Archivo de Prehistoria Levantina Vol XXIII*, València, pp. 259-300. Isabel Izquierdo (2000): *Monumentos funerarios ibéricos: Los pilares estela*. Servicio de Investigación Prehistórica 98, Diputación Provincial de Valencia. Ignacio Simón Cornago: *Los soportes de la epigrafía paleohispánica (Inscripciones sobre piedra, bronce y cerámica)*. Prensa de la Universidad de Zaragoza y Sec. Pub. de la Universidad de Sevilla, 2013, pp. 72-89.

un objecte d'os recuperat en las Majadas de Toro, capçalera del Palància, la qual tenia una finalitat funerària. El corpus que estudie està format per inscripcions sobre pedra o marbre que conserven tot el text o una part substancial i es guarden al fons museístic de Sagunt, al Sant Pius V o bé han desaparegut. Quan analitze les estructures dels epitafis, parle d'unes quantes inscripcions més d'altres territoris, sempre escrits en iber nord-oriental, perquè ens ajuden a comprendre que la romanització estava molt estesa.

Els llocs on foren recuperades o llegides les inscripcions de Sagunt ens revelen la situació de tres necròpolis ibèriques de Sagunt. Una de les necròpolis ha proporcionat quatre textos i se situava sota els murs de la ciutadella Arse, sota els contraforts del Fòrum senatorial i sota les muralles ibèriques de l'actual plaça d'Estudiants, com indiquen les excavacions de Simancas i Beltrán. Resten algunes dependències sota els contraforts del Fòrum Senatorial que relacione amb columbaris i panteons familiars. Una segona necròpolis ha proporcionat vuit textos i es trobava a les portes de la ciutat ibèrica de Saiganda, entre els murs de la ciutat i el riu. Dissortadament no sabem com eren les sepultures: estels, túmuls, pilars, criptes, mausoleums o panteons perquè només es recuperaren les inscripcions o es dibuixaren. La tercera necròpolis ha proporcionat un text i se situava al Grau Vell en la partida de la Vallesa. En les obres d'instal·lació de la Central Tèrmica es va descobrir la necròpolis i les excavacions estaven dirigides per David Verdasco, però no sé que s'haja publicat la memòria i/o l'estudi.

Cal dir que en 1984 no es contemplava que a finals del segle III aC, la llengua ibèrica nord-oriental va sofrir una reforma o relaxament que abastava almenys les següents variacions respecte de l'escriptura del període ibèric ple: 1. Simplificació del signari dual que va consistir a reduir l'ús de la parella de signes a les formes més senzilles, generalment: X (X i X), ◊ (◊ i ◊), Λ (Λ i Λ), < (< i <), ʌ (ʌ i ʌ), Σ (Σ i Σ), ϱ (ϱ i ϱ), * (* i *). 2. Reforma de la cal·ligrafia, la qual consistia fonamentalment en representar els signes: † per Λ; ʌ per V, ʍ per √, ʎ per Y, ʐ per Y, ϕ per ◊. No identificar el procés ha portat acadèmicament a llegir el signe sil·làbic V (do) per *mi*, de manera que en volta de *doi* es llegia *mi*, paraula clau en els textos funeraris. 3. Desaparició gràfica de la ʎ dels diftongs oberts, el qual era una mena d'accent gràfic; de manera que paraules com Saiganda, Leiria, Saitabi, Baitulo, etcètera, amb el temps passaren a escriure's Saguntum, Lliria, Xàtiva, Badalona, etcètera. El signe ibèric Y el transcriu per y i considere que no té valor semàntic. Tampoc estava assumit l'aglutinament de morfemes com per exemple *debanen*, *dekiar* que ara representariem amb l'apòstrof i el guió: *d'eban-en*, *d'eki-ar*, etcètera; i l'ús de les consonants líquides elidint la e: *n [en]*, *Sba, [esba]*, etcètera. Amb la finalitat de facilitar la transcripció i la lectura. He transcrit les inscripcions separant les paraules, tal com faríem

ara i per marcar el tall de línia utilitze la barra. En aquest sentit, el lector veurà que els ibers, que escrivien en *scriptio continua*, podien separar a final de línia les síl·labes de dos signes. En les propostes de transcripció escric els textos amb els criteris ortogràfics actuals.

INSCRIPCIONS FUNERÀRIES SOBRE PEDRA DE SAGUNT

1. Estela funerària recuperada a la plaça Major de Sagunt.³

Reproducció: $\text{P}\text{D}\text{I} : \text{X}\text{C} \text{P}\text{M}\text{M}\text{M}\text{M}\text{M}\text{S}\text{I}\text{P}\text{D}\text{I}\text{M} : \text{P}$.

Transcripció: *Áre · dague / Aiuni Baisea / deban · A*.

Segmentació i aproximació al significat:

Áre · dague: Frase pròpia de les esteles funeràries que els especialistes fan correspondre amb la frase romana: *hic situs est* (en aquest lloc està o ací reposa).

Aiuni Baisea: Antropònim femení.

d': Preposició aglutinada al verb *eban*. Significa “per”.

eban: Verb que significa “tindre cura, sufragar”.

A.: Inicial del *praenomen* del magistrat i marit de la difunta, Aiu Bas.

Traducció: Ací reposa Aiuni Baisea. Per sufragi A(iu Bas).

2. Pedra tumular que copià Conyngham de la finestra de la casa de Miquel Servera al Caminrel de Sagunt.

Reproducció restitutiva: $\text{I}\text{D}\text{M}\text{·}\text{·}\text{S}\text{M}\text{A} / \text{S}\text{S}\text{V}\text{X}\text{M}\text{A}\text{D}\text{D} : \text{P}\text{D}\text{I} / \text{X}\text{C} \text{V}\text{M} \text{D}\text{I}[\text{I}]\text{M}$

Transcripció: *Baa I[lar] sil / Gosdoda / Ilar : áre / dague doi de eban*.

Segmentació:

Baa I[lar]: Es tracta del nom de la difunta com indica la paraula següent que significa “difunta”. El *nomen* l’he reconstruït a partir de la *i* que es copià bé de la inscripció i la derivació que implica el *nomen* del dedicant. De manera que la difunta i la dedicant eren germanes.

sil: Paraula ibèrica que significa “difunta”.

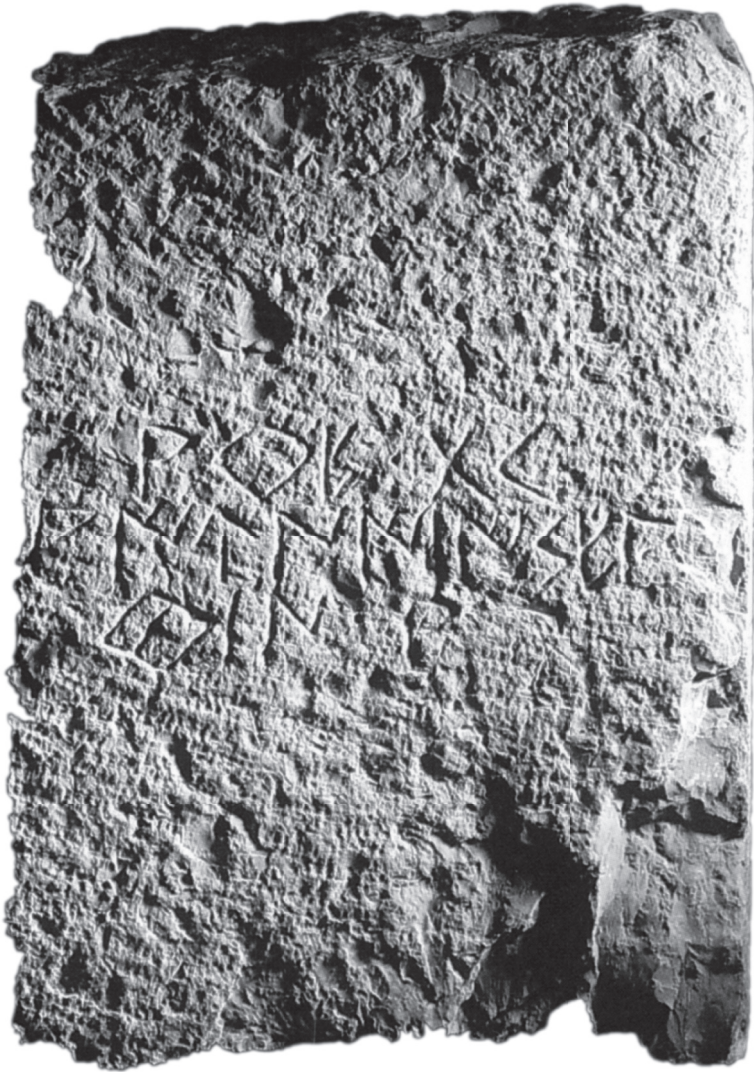
Gosdoda (o *Kosdota*) *Ilar*: Antropònim de la dedicant.

áre dague: En la còpia de Conyngham la D i la D estan juntes per l’angle i li semblaren una *w*, la I està presa com una C . La paraula següent, *dague*, revela que es tracta de la fórmula funerària PDI XC que es considera traducció de la llatina *hic situs est*.

doi: Conyngham copia la M com una X , segurament perquè els pals laterals s’havien perdut. La paraula ibèrica *doi* significa “sepultura”.

³ Fletcher i Silgo (1987), referència Sagunto 4.

Estela d'Aiuni Baisea de Sagunt.

de [eban]: La còpia de Conyngham reproduïx bé la *de*, féu la *e* al revés, seguidament féu tres punts que defineixen la *ba* i finalment la *ena*. De manera que reproduïx: *de eban*.

Proposta de traducció: Baa Ilar, Gosdoda Ilar sufragà la sepultura per la difunta. Ací descansa.

3. Marbre llegit a l'Hospital de Sagunt, desapareguda.⁴

Reproducció del text: ...Λ†∇ ∇∇...|Λ<∇ΩΥ ...∇...

Transcripció: [...]*lui* *doi* / [...]*balgenbe* *y* / [...]*ś*[...]

Segmentació:

[...] *lui*: ?

doi: Substantiu ibèric que significa sepultura, tomba, estela...

balgenbe: Reconequem un antropònim complet, Bal Gen Be (o Bal Ken Be).

y / [...] *ś*[...]: ?

Traducció parcial: Es tracta d'un text funerari incomplet en el qual ens manca l'antropònim del difunt, però podem llegir el substantiu sepultura i el nom del pagà Bal Ken Be.

4. Pedra del convent de la Trinitat de Sagunt.⁵

Reproducció: ΗΛΗΔΗΥΗΔΣΣ / Δ∇Δ∇ : ∇∇ΥΗΔΣ / ∇∇∇ : ∇Δ∇ΛΔ.

Transcripció: *Olor Tiguir Sberian* : *doi Tiguir seni* : *Eder Ildun*.

Segmentació:

Olor Tiguir Sberian: Antropònim Olor Tiguir Sberi. Partícula *an* que forma el datiu introduït per *a*.

doi: Túmul, tomba, panteó o mausoleum.

Tiguir: Antropònim: *Tiguir* (o Tikir).

seni: Significa fill perquè en éuscar és *seme* i modifica *Tiguir* que és també el *nomen* del difunt.

Eder Ildun: Antropònim Eder Ildun, personatge important de la família dels Ede i dels Ildu edetans i procartaginesos.

Traducció: A Olor Tiguir Sberi, fill de Tiguir. Sepultura (realitzada per) Eder Ildu.

5. Pedra de l'hort dels Armengols.⁶

Reproducció: ...∇ : ΛΔ · ΧΛΣΣ / ...Δ∇ : ΔΔ∇∇ΧΛΣΣ / ∇∇Σ∇...∇Δ1...

Transcripció: [...] *gui* : *gade* · *Dals Go* / [...] *as* : *ar* *doi Dals Go* / *Nise* (...) *ir[ba...]*.

Segmentació i aproximació al significat:

(*da*)*gui*: Podria ser el final de *dagui*, variant de *dague*, amb el significat de “descansa”.

kade: En basc el verb *kaden(du)* significa “paralitzar-se, acovardir-se”.

⁴ Fletcher i Silgo (1987), referència Sagunto 7.

⁵ En 1784 fou copiada per Conyngham que la veié reutilitzada al convent dels Trinitaris de Sagunt. Fletcher i Silgo (1987), Sagunto 3.

⁶ Fletcher i Silgo (1987), referència Sagunto 2.

*Dals Go (...)*az: Antropònim amb *praenomen*, *nomen* i el *sobrenom* el feia acabat en *-az* per indicar el nom del pare.

ar: Datiu, a la.

doi: sepultura, tomba o estela.

Dals Go Nise: Antropònim amb *praenomen*, *nomen* i *cognomen*.

(*eg*)*irba*(...). Verb fer en pretèrit.

Traducció: Descansaràs inermes Dals Go [...] a la sepultura que ha fet Dals Go Nise.

6. Pedra trobada al carrer de Ramó, casa Miquel Cambra, Conxa. Conyngham la dibuixà amb el número 8.⁷ No hi ha en la inscripció cap paraula que ens indique que siga funerària, però podria ser-ho atès el primer antropònim i la dedicant.

Reproducció: $\text{N}\bar{\text{r}}\bar{\text{e}}\bar{\text{s}}\bar{\text{e}}\bar{\text{a}}\bar{\text{t}}\bar{\text{i}}\bar{\text{n}} / \text{B}\bar{\text{a}}\bar{\text{l}}\bar{\text{k}}\bar{\text{e}}\bar{\text{a}}\bar{\text{t}}\bar{\text{i}}\bar{\text{n}} \cdot \bar{\text{e}}\bar{\text{b}}\bar{\text{a}}\bar{\text{n}}$

Transcripció: *Nersea Tin / Balkea Tin · e[ban]*.

Segmentació:

Nersea Tin: Antropònim femení.

Balkea Tin: Antropònim femení, germana de l'anterior.

eban: Verb que amb consens significa "sufragar".

Traducció: Nersea Tin, Balkea Tin ho sufragà.

7. Pedra que es trobava a l'ermita de la Sang quan la dibuixà Conyngham en 1784. Simón Cornago i altres consideren que podria ser una còpia de la 6. El text és quasi bé el mateix que en l'anterior amb una xicoteta diferència al final. En qualsevol cas el suport tenia un volum tres vegades major i baix de la inscripció ibèrica escriviren en castellà: AÑO 405 DES / PUES DE ROMA Y 300 / AÑOS ANTES DE CRISTO.

Reproducció: $\text{N}\bar{\text{r}}\bar{\text{e}}\bar{\text{s}}\bar{\text{e}}\bar{\text{a}}\bar{\text{t}}\bar{\text{i}}\bar{\text{n}} / \text{B}\bar{\text{a}}\bar{\text{l}}\bar{\text{k}}\bar{\text{e}}\bar{\text{a}}\bar{\text{t}}\bar{\text{i}}\bar{\text{n}} \cdot \bar{\text{d}}\bar{\text{a}}\bar{\text{e}}\bar{\text{b}}\bar{\text{a}}\bar{\text{n}}$

Transcripció: *Nersea Tin / Balkea Tin · da e[ban]*.

Segmentació:

Nersea Tin: Antropònim femení.

Balkea Tin: Antropònim femení, germana de l'anterior.

da: Preposició "per a".

e[ban]: Verb que amb consens significa "sufragar".

Traducció: Per a Nersea Tin, Balkea Tin ho sufragà.

8. Inscripció bilingüe recuperada al carrer Major (front la capella de Sant Miquel) i actualment es conserva a l'Antiquarium (S-I-137). És una

⁷ Fletcher i Silgo (1987), ref. Sagunto 6.

llosa de calcària blava de la zona de 19 cm d'ampla i fa 76 cm d'alta per 47 cm d'ampla. L'estela està incompleta per les dues bandes, de manera que la inscripció que es troba a la part baixa queda tallada pel principi i pel final. Corell la data en el segle I dC. Sota la línia llatina es troba una inscripció ibèrica afegida posteriorment per una mà diferent, ara quasi bé imperceptible, que va llegir P. Beltrán.⁸

Transcripció del text llatí: [...*ph*]oebi · arge[ntari...]

Proposta de traducció cautelosa de Corell per la fragmentació: "...de Febus, orfebre". A partir dels llinatges ibèrics, jo no descartaria que [k]oebi fes referència als llinatges Ko i Be atès que s'adiu amb la inscripció ibèrica.

Reproducció del text en ibèric segons P. Beltrán: ⚡⊖⚡⚡

Transcripció del text ibèric: *bekuere*

Segmentació i apropament al significat:

Beku: Antropònim amb *praenomen* i *nomen* o *bimembre*, *Beku*.

ere: Forma manllevada del llatí: *era*.

Traducció proposada: Era *Beku*.

9. Estela funerària recuperada en el Castell.⁹

Reproducció: ⚡⊖⚡ X⊖ : ⚡⚡⊖⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡ : ⚡⚡⊖⚡⚡ ⚡⚡⚡⚡⚡ : ⚡...

Transcripció: *arē dague* : *Sike Tun* / *In eban* : *Ner* / *e Ildun* : *do[i]*

Segmentació:

Arē dague: Ací descansa.

Sike Tunin (o *Tun In*): Antropònim femení de la difunta.

eban: Verb "sufragar".

Nere Ildun: Antropònim de qui sufragà la sepultura.

do[i]: Significa "sepultura".

Traducció:

Ací reposa *Sike Tunin* (o *Tun In*). *Nere Ildun* sufragà la sepultura.

10. Pedra amb inscripció funerària del Castell.¹⁰

Reproducció: ⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡ · [X] ⚡⚡⚡⚡ · ⚡[⚡⚡].

Transcripció: *Ian Bin* ·[da] / *Be Gon* · e[ban].

Segmentació:

Ian Bin: Antropònim amb *praenomen* i *nomen*. El llinatge dels Bi està prou documentat a Sagunt.

⁸ Corell, 2004, Ia, insc. 250, pàg. 344.

⁹ En 1784 Conyngnam la copià quan estava col·locada a un cantó de la Torre d'Hèrcules. Fletcher i Silgo (1987), referència Sagunto 1, diuen que es recuperarà al Castell.

¹⁰ Fletcher i Silgo (1987): "Repertorio de inscripciones ibéricas procedentes de Sagunto (Valencia)", referència Sagunto 11, *Arse* 22, Centro Arqueológico Saguntino, pp. 45-62. La pedra fou localitzada darrera de la porta del Castell.

da: Preposició “per a”.

Be Gon: En signari senzill Be Kon. Personatge documentat en altres inscripcions de Sagunt.

e[ban]. De ser *eban*, significa “sufragà”.

Traducció: Per a Ian Bin, sufragà (la sepultura) Be Gon.”

11. Pedra localitzada al Castell per Pío Beltrán en 1943.¹¹ És una llosa irregular de 14’5 cm d’ampla i fa 41 cm d’amplària i 39 cm d’alçada, màximes. Sembla que el text està complet.

Reproducció: ΛβἸϛϙϙ / ϙΔΛϙββϙ / ἸβἸλξἸβἸλ

Transcripció: *Le Is Guer / ketugare · ebe / Bane Guis : ibil*

Segmentació:

Le Is Guer (o *Ker*): Antropònim del difunt.

ketu gare: Tenint el basc com a referència, es tractaria d’un sintagma verbal que consta de dos lexemes: *ketu* de *ken(du)* amb el significat de “suprimir” i *gar* que significa “flama”.

ebe(...): Forma del verb ibèric *eban* amb el significat de “sufragar, a cura”.

Bane Guis (o *Kis*): Antropònim de la dona que sufragà la sepultura.

ibil: En basc *ibil* significa “caminar”. Ací podríem entendre “continua el teu camí” que equivaldria a dir “adéu”.

Traducció tot i les mancances podria entendres: A Le Is Ker, apagada la flama, sufragà (el panteó) Bane Guis. Adéu.

12. Placa de marbre del secanet de Vaquero de la muntanya del Castell.¹²

Reproducció: ἸβἸλξἸβἸλ ϙβἸβἸβἸβ[Ἰ]ἸβἸλξἸβἸλ

Transcripció: *isba dar Is / Sere y e / [n] Baer Iiril*. Entre els noms de la difunta i la dedicant s’ha dubtat si la *e* era l’abreviatura d’*eban*. Entenc que la *e* continua en la següent línia amb una *ena*, de manera que el text quedaria així: *Isba dar Is Sere y en Baer Iiril*.

Segmentació:

isba: Substantiu que significa “tia”, en basc *izeba*.

dar: Morfo que converteix el substantiu *isba* en adjectiu, podem traduir-lo per “per a”.

¹¹ Traduïda del treball d’Edelmiro Zamanillo a l’*Arse* 25 on fa una traducció que res ha de veure amb la que propose: “Conquisté este botín al enemigo, echándole de la ciudadela; habiéndola asaltado, la destruí, la sometí.” És una fantasia personal.

¹² Fletcher i Silgo (1987), referència Sagunto 5.

Is Sere: *Is Sere* antropònim de la difunta.

en: Ena amb valor genetiú, preposició de.

Baer Iril: Antropònim del dedicant.

Traducció: Per a la tia Is Sere de Baer Iril.

13. Inscripció recuperada a la partida de la Vallesa, probablement de la necròpolis del Grau Vell¹³. *Balkea Tin*, que ací és la difunta, en les inscripcions 6 i 7 és la dedicant.

Reproducció: $\text{I}\Lambda\text{C}\text{P}\text{C}\text{H}\text{I} \cdot \text{N}\text{S}\text{R}\text{X} / \text{D}\text{H}\text{C}\text{A} \cdot \text{B}\text{I}\text{N}\text{B}\text{N} / [\text{S}\text{X}\text{M}]\text{N}\text{C}\text{P}$.

Transcripció: *Balguea Tin · isbe dar Tiguer · ebanen / [Stan Ba]iguea*.

Segmentació:

Balkea Tin: Antropònim femení de la difunta.

isbe dar Tiguer: Antropònim masculí, Tiker, precedit del substantiu *isbe* adjectivat per *-dar* que significa “tia”, en basc *izeba*.

ebanen: Verb que significa “sufragar, a cura de...”

Stan Baiguea: *Star* ha de ser un antropònim femení i *Baiguea* deriva de *Bak*, segurament el nom del seu marit perquè de Bas feien *Baisea*.

Traducció proposada: Per a la tia de Tiguer, *Balguea Tin*. (Panteó) a cura d'*Stan Baiguea*.

14. Estela de Benassal

Reproducció: $\text{S}\text{P}\text{A}\text{D}\text{X}\text{X} / \text{N}\cdot\text{V}\text{M}$

Transcripció: *sagar be da / n · doi*

Segmentació:

sagar: Etnònim de Sag[anta] seguit del morfema *-r* que segons entenc correspon a la nominalització toponímica *da* o *ta*.

Be: Antropònim documentat a Saganta.

da (o *ta*): Morfema que indica etnònim.

n: Es tracta de la partícula *-en* en forma líquida.

doi: Significa “sepultura”.

Traducció: Sepultura del saguntí *Be*.

ELS ANTROPÒNIMS DE LES INSCRIPCIONS FUNERÀRIES DE SAGUNT

Aiuni *Baisea*: Nom de la difunta de la inscripció 1. El nom està format a partir del *praenomen* i del *nomen* del marit, el magistrat de l'Arse dels

¹³ Fletcher i Silgo (1987), ref. Sagunto 10 i 13. La segona inscripció, *[isbetar]tiker : ebanen*, és un fragment de la primera. Es diu que fou trobada a la partida de la Verdeixa, topònim que ha d'estar mal anotat perquè a Sagunt no coneguem el nom, ha de tractar-se de la Vallesa que se situa just al Grau Vell on hi ha una necròpolis.

saguntins Aiu Bas¹⁴. Els dos documents revelen la formació del femení amb els prefixs *-ni* i *-ea*, i que el diftong obert és l'accent tònic en la llengua ibèrica.

A[iu Bas]: *Praenomen* i *nomen* del magistrat de l'Ars dels saguntins de finals del segle II aC i principi del I aC que encunyà quarts de bronze amb el pecten i el dofí. És curiós assenyalar que a Sagunt, procedent de Sòria, siga viu el cognom Iubas, sens dubte el mateix antropònim que ens ocupa.

Sike Tunin: *Praenomen* i *nomen* de la difunta. No el tinc documentat més que ací, però Tunin podria estar format per Tu i Nin (o Tun In) (8). En aquest cas, els Du els tenim documentats en els magistrats Bal Galgal Dur i Bal Gal Dur.

Nere Ildun: *Praenomen* i *nomen* de qui sufragà la sepultura (8). El llinatge dels Ildu era important a Arse. En el repertori de les inscripcions funeràries que comentem es troba Eder Ildu i el plom d'Enguera documenta cinc membres del llinatge.

Bal Ken Be: *Praenomen*, *nomen* i *cognomen* del dedicant (3). El *praenomen* Bal el tenim documentat a Sagunt en els magistrats Bal Galgal Dur i Bal Gal Dur que encunyà unitats i mitja a la fi del segle II aC i a principi del segle I aC respectivament. El *nomen* Gue (o Ke) està documentat en cinc individus del plom d'Enguera: Ti Ke Ildun, Igor Is Ker, Kis Ker, Oto Ke Iltir i Is Ke Iltun. Als ploms d'Orlei documentem dos individus més: Ken Iu Su i Ker Ka. El *cognomen* Be està documentat als ploms d'Orlei, Atile Be Iu; al plom d'Enguera, Sori Be Is; i a Lliria LXIX, Balke Be; etcètera.

Olor Tiguir Sberi: *Praenomen*, *nomen* i *cognomen* del difunt (4). El *praenomen* està documentat al bronze de Sant Antoni de Betxí. Aquest *praenomen* i amb el *nomen* Kau, llinatge edetà, és ben probable que originés el topònim Olocau. El *nomen* Tiguir està àmpliament documentat: Iu Tigui al plom del Grau Vell de Sagunt del segle V-IV aC; Biur Tigui (o Tiki) a Orleil III al plom de la Vall d'Uixó del segle III aC; Atir Tigui Gui a Lliria XXII; Tikir (Tiguir) Kauko exvot de la Muntanya Frontera del segle I dC; etcètera. El *cognomen* Sberi no el tinc documentat més que ací.

Tiguir: Esmentat com a pare d'Olor Tiguir Sberi (4).

Eder Ildun: *Praenomen* i *nomen* del dedicant de la sepultura (4). És un personatge importantíssim perquè junta els llinatges del Ede i els Ildu. El primer membre familiar documentat dels Ede és el magistrat d'Arse Ede Ban que a principi del segle III aC encunyà hemiòbols en cap amb gàlea i pròtom de cavall. Ede Ildu està documentat al plom trobat al Castell de

¹⁴ A "El topònim Sagunt" (*Braçal* 47) i a l'estudi "Saiganda i Arse" (en preparació) explique que la inscripció em porta a descobrir l'accent tònic en llengua ibèrica i a la formació del femení en antropònims.

Sagunt en el plom en què vota en contra dels altres tres magistrats que decideixen elegir Kar Babe com a cap. Al meu entendre era el pare d'Ede Kon el règul que refundà Edeta. Un d'aquests ha de ser l'Ede que s'esmenta a Lliria LXXI de finals del segle III aC. Al plom del Solaig de Betxí del segle II-I aC es documenta Ede Dur [Tur] Šaner. Del llinatge del Ildu ja n'he parlat.

Dals Go o Tals Ko [...aš]: *Praenomen* i *nomen* (manca el *cognomen*) del difunt de la inscripció 5. El *praenomen* Tals podria ser un manlleu del grec, com el filòsof Tals de Mileto. Només el documente en aquesta inscripció funerària i té la particularitat de conformar una síl·laba mixta amb dos consonants al final, tret que només documente en l'antropònim Kurs a Lliria IX segle III aC. Els Ko és un dels llinatges més documentat. Eren partidaris del bàndol procartaginés, recordem Ede Kon. Vas dels escrits, Lliria XL, finals s. III aC. Kar Ko Bo fou el comandant que inicià l'enfrotament contra els Sagandeus. Són els dedicants més repetits en els exvots del santuari de la muntanya Frontera del segle II-I aC. Recorde només Ildu Bo Kon, el seu germà Ur Bo Kon, Kau Ko Ku i Tikir (Tiguir) Kauko.

Dals Go (o Tals Ko) Nise: *Praenomen*, *nomen* i *cognomen* del dedicant 5. Del *praenomen* i del *nomen* ja he parlat. El que considere cognom Nise no l'he documentat fins ara.

Ian Bin: *Praenomen* i *nomen* del difunt de la inscripció 9. El *praenomen* Ian només el documente ací. S'escriu igual que el nom Ian que en bretó significa Joan. L'origen és hebreu i significa "aquell donat pel Senyor". La inscripció podria deixar constància del nadó d'una Bin. Del llinatge dels Bi tenim documentat el magistrat d'Arse Ars Bi Gis que encunyà dracmes de plata en la 1ª meitat del s. III aC, el Bin del grafit de l'*skyphos* del Grau Vell del segle IV aC, i Ari Kar Bin del plom d'Orlei. Laku Guiga Bin del bronze de Sant Antoni de Betxí. El nom del llinatge Bi podria flexionar en Be com permet deduir el nom del dedicant, Be Kon.

Be Kon: *Praenomen* i *nomen* del dedicant de la inscripció 9. El llinatge del Be, el tenim documentat nombroses vegades. El Be Ku de la inscripció bilingüe funerària reutilitzada en el Carrer Major (front capella S. Miquel) del segle I dC (13) podria ser el mateix individu. Pertanyien a aquest llinatge Atile Be Iu del plom d'Orlei, Sori Be Is i Be Ko Iltun del plom d'Enguera, Balke Be de Lliria LXIX i el Be de la inscripció de Benassal.

Nersea Tin: *Praenomen* i *nomen* de la difunta de la inscripció 6 i 7. Sembla ser la germana de la dedicant Balkea Tin. El *praenomen* en masculí està documentat al fus d'os de la Peña de las Majadas de Toro, Nersea Gan [o Kan]. El *nomen* està documentat al plom del Grau Vell de Sagunt del V-IV aC en Iu Ti Gui: al plom V, VI i VII d'Orlei en Boto Ti Gi al plom d'Orlei del segle II aC en Biur Ti Gui (o Ki).

Balguea Tigui (o Tiki): Apareix en les inscripcions 14, en la primera és la dedicant i en la segona és la difunta amb el que segurament fou el seu marit. El *praenomen* femení Balguea només el documente ací; però registrem dues vegades en masculí Balke: Balke Be a Lliria LXIX, i Balke Laku i Balke Lakoš Ka del plom del Solaig de Betxí. Encara, el nom femení Balgueuni a Lliria XI, sens dubte esposa d'un Balke. Sobre el *nomen* ja n'he parlat.

Tiguer (o Tiker). Llinatge del marit de Balkea Tin, per això s'especifica *isbetar* Tiker, és a dir, per a la tia Tiker. Es tracta del mateix llinatge que disposava d'un seient al Teatre Romà amb el *nomen*, [...] Ti Ker.

Stan Baikea: Nom de dona, dedicant de la sepultura de la inscripció 14. El *praenomen* només el documente ací i és interessant perquè comença amb essa líquida, com Sberi. Baigüea és el nom format a partir de Bak, de la mateixa manera que Baisea es forma a partir de Bas.

Le Is Ker: *Praenomen*, *nomen* i *cognomen* del difunt de la inscripció 10. El *praenomen* Le només el tinc documentat en aquesta inscripció. El *nomen* Is està documentat en els individus: Sori Be Is i Igor Is Ker del plom d'Enguera de finals del segle III aC, i Is Sere de la inscripció 11.

Bane Kis: *Praenomen* i *nomen* de la dona que sufragà la sepultura 10. La senyora havia de ser filla del llinatge dels Ban i dels Ki. Com a *praenomen* Bane només el tinc documentat en aquesta inscripció, com a membre dels Ban està documentat en el magistrat Ede Ban i Kar Ban Balkes el propietari de la falcata escrita del Rabosero. El llinatge dels Ki està bastant documentat, bé de llinatge unimembre dels Ki com en el llinatge bimembre Tiki: Dilai Si Ki del plom de Sagunt escrit en grec jònic i datat en el segle V aC, Biur Tiki i [...] Tus Kir d'Orlei III del segle II aC, Boto Tiki que fou assassinat i encinerat a Orlei segons els ploms Orlei V, VI i VII. Atir Tiki Gi a Lliria XXII.

Is Sere: *Praenomen*, *nomen* i *cognomen* de la difunta de la inscripció 11. El *praenomen* només està en aquesta inscripció, però sembla que el nom en masculí seria Sberi del qual ja he parlat. Del *nomen* Is també he parlat més amunt. El *cognomen* Sere és l'únic registre documentat.

Baer Iril: *Praenomen* i *nomen* de qui sufragà la sepultura 11. Només els tenim documentats en aquesta inscripció.

Be: Llinatge molt documentat a Sagunt i que correspon al difunt de la làpida de Benassal. Dels Be he parlat en la inscripció 7.

Beku (o Be Ku): Antopònim afegit a una inscripció funerària llatina, al meu entendre pels familiars partidaris de deixar constància que en ibèric es deia Beku. És ben probable que fora el mateix Be Ko del dedicant de la inscripció 7. Dels Be i dels Ko/u ja n'he parlat.

Baa Ilar: No tinc documentat ni el *praenomen* ni el *nomen*.

Gosdoda Ilar: A l'antopònim veiem la relació de la difunta amb els Ko. Els Ilar només els tinc documentats en la inscripció funerària 2.

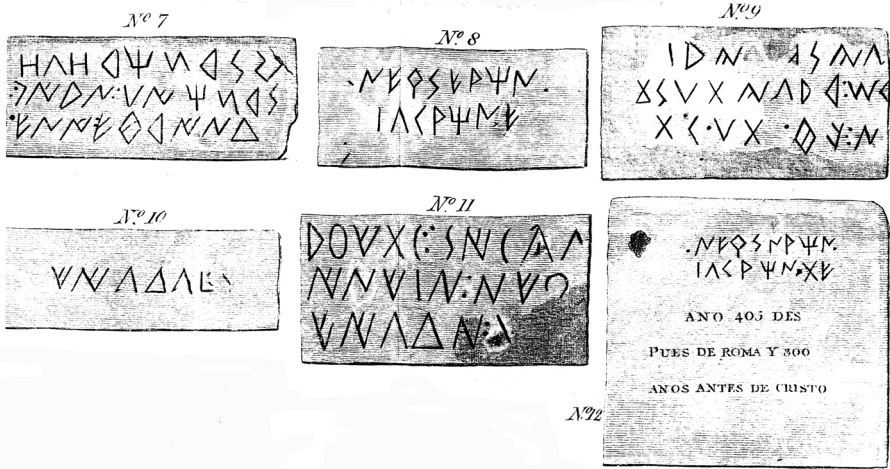
En resum, els antropònims de les inscripcions funeràries de Sagunt s'eleva a vint-i-tres individus, catorze homes i nou dones. Els *praenomens* d'home són: Aiu, Baer, Bal, Be, Ede, Ian, Isbe, Nere, Olo i Tals; els de les dones: Aiuni, Baa, Balkea, Bane, Gosdoda, Nersea, Sike i Stan. Els *nomen* i els *cognomen* són: Baikea, Baisea, Bas, Be, Bil, Do, Ilar, Ildun, Iril, Is, Ker, Kis, Ko/u, Nise, Sberi, Ti, Tikir, Tu (o Tun) i Sere, la major part dels quals estan documentats en altres inscripcions i individus de Saiganda/Saguntum.

VOCABULARI FUNERARI

Substantius emprats en les inscripcions funeràries:

Doi: Els epigrafistes, en desconèixer l'evolució cal·ligràfica de la *do* (𐤀 = 𐤅), llegiren *mi* en volta de *doi*. Sens dubte és una paraula funerària perquè la trobem a les inscripcions de Sagunt recuperades a l'Hospital (3), al convent de la Trinitat (4), a l'hort dels Armengols (5) i també a l'estela de Benassal (13), a la de Cabanes, a la de Canet lo Roig, a les dues de Badalona, a la de Sinarcas, etcètera. La transcripció com a *mi* ha impedit que es relacionés amb el verb basc *doi(tu)*, d'idèntica escriptura en què transcrivim la paraula ibèrica, que significa "ajustar", la semàntica de la qual ens aproxima a sepultura o soterrament on el cos del difunt reposa ajustat a les mesures del sarcòfag o de la terra. Disposem d'una inscripció, la que es realitzà sobre l'empunyadura d'os del que es considera un fus el qual es recuperà en la necròpolis de las Majadas de Toro (naixement del riu Palància). El text és interessant perquè ens indica que l'objecte es realitzà per a la sepultura o soterrament (*doi*): 𐤍𐤃𐤇𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅, [*Nerse Do Gan t'egiar doi*], (fet per a la sepultura de Nerse Do Gan).

Sel/sil: S'havia considerat que *seltar*, sense segmentar el morfema datiu *-dar*, significava sepultura (soterrament, tomba), però no hi estan encertats qui això defensen perquè ja he exposat que tal significat correspon a la paraula ibèrica *doi*. Tinc suficients arguments lingüístics per demostrar-ho. L'estela de Queretes, 𐤁𐤀𐤍𐤃𐤅𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅, [*Galun seldar*] s'ha traduït per "Tomba de Galun". *Sel*, que és un substantiu, es converteix en adjectiu pel morfo *-dar*, exactament igual que el topònim Arse es converteix en etnònim *arse-dar*; arsetans. *Sel* significa "difunt o mort" com es documenta a la inscripció del plom d'Enguera en què es relacionen deu homes importants, segurament baixes o presoners de l'exèrcit edetà, i es precisa que n'hi ha dos *sel*, difunts o morts: 𐤆𐤃𐤀 𐤆 𐤀𐤓 [𐤆𐤃𐤀 *Ki Ker*] i 𐤆𐤃𐤀 𐤆 𐤕𐤍𐤁𐤎𐤃𐤅, [𐤆𐤃𐤀 *Gi Itun*]. Hi afegisc. A l'estela 2 de Sagunt, però, llegim el nom de la dona Baa Ilar *sil*, és a dir, *sil* amb *i* que significa difunta o morta. A l'estela de Casp llegim: 𐤁𐤀𐤍𐤃𐤅𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅 / 𐤆𐤃𐤀𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅 / 𐤃𐤀𐤍𐤃𐤅𐤆𐤕𐤁𐤍𐤃𐤅... / ..., [𐤀𐤔𐤀𐤃𐤅 *be' ba neba / sildar* : *iari be' / ...arirebor... / ...*], (Ozor Ber Ba, germà de la difunta Iari Ber, <sufragà

Reproduït d' *Observations on the description of the Theatre of Saguntum* de W. Conyngnam.

el túmul> fortament engoixat...) on s'utilitza la paraula *sil dar*, amb *i*, per a referir-se a una dona, Iari Ber, germana del difunt Ośor Ber. Si s'utilitza *sel* per a referir-se a homes i *sil* per a dones, no pot significar tomba o sepultura perquè no necessitaria marcador. Confirma la meua tesi que hi ha inscripcions funeràries en les quals apareix el sintagma nominal *sellar doi* que explicaré.

seni: És natural que a les làpides s'especifique la parentela del difunt amb el dedicant. S'havia considerat que *eban* significava "fills", avui sabem que correspon al verb llatí *curavit* i que la paraula *š·N·M* [*seni*] és la que significa "fill" perquè està documentada en la inscripció 4 en un context que ens permet confirmar-ho amb tota seguretat. En principi perquè la paraula ibèrica *seni* i la basca *seme* són molt pròximes i seguidament s'especifica: [*doi tiguir seni*] (sepultura del fill de Tiguir) i perquè el nom del difunt és efectivament *Olor Tiguir Sberi*.

neba. Una altra parentela documentada a l'estela de Casp és la paraula ibèrica *neba* perquè en basc *neba* significa "germà respecte d'una dona" i s'adiu a la inscripció. Llegim *HMHAQPIWBI*, [*Ośor Ber Ba neba*], (Ośor Ber Ba, germà de la dona). Efectivament, a la difunta (*sil*) li diuen *MPVMPQF*, [*Iari Ber*], amb *i* final que és un dels acabaments dels noms de dona (p.e. Aiuni).

isba. Significa "tia" perquè en basc és *izeba*. La tenim documentada en dues inscripcions. En la 12 la inscripció diu: (*isbadar is sere*) per a la tia Is Sere. En la 13 es diu: (*balkea tin isbedar tiker*) per a la tia Tiker, Balkea Tin. Cal dir que en la 12 s'escriu *isba* i en la segona *isbe*, diferència podria deure's a que la primera qualifica una dona i en la segona es modifica un llinatge masculí.

orti: És recurrent pensar que a les làpides es facen constar els anys del difunt però només conec un cas, la inscripció de Santa Perpètua de la Mogoda (Vallés Occidental) del segle I aC o I dC. Diu: ...𐌆𐌆𐌰 · 𐌺𐌶𐌹𐌸 · 𐌱𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶... · ...𐌱𐌶𐌶𐌶 · 𐌆𐌆 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌰𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 : 𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶, [...*Atuda · Nezu · Bainta Nez(u) · (e)banen · ar Runin Giga ortin sei biga · sibaitin*], (*Aduta Nezu i Bainta Nezu sufragaren <la sepultura> a Runin Giga de sis anys complits. Beurem tristesa*). En basc *urte* significa “any” i *sei*, “sis”, en iber *ortin sei* “de sis anys”.

El verb *eban*

El verb *eban* apareix en les inscripcions funeràries quan impliquen obra. Rodríguez considera que podria correspondre's amb el verb basc laburdí *ibeni* amb el significat de “posar, col·locar”, de manera que correspondria a la forma llatina *posuit* del verb *pono*.¹⁵ En qualsevol cas és evident que un dedicant posa la sepultura o té cura de la sepultura. Ha estat molt estudiat i avui el seu significat està unànimament acceptat. Untermann, a partir de la inscripció bilingüe de Sagunt, proposà que es corresponia amb el verb llatí *curavit* (*coeravit*) del verb *curatio/-onis* que significa “tingué cura de, encarregar-se de”. La inscripció llatina diu: *M Fabio ML Isidorus coeravit*; la qual significa: M[arco] Fabio Isidor, llibert de Marc, en tingué cura). La inscripció ibèrica diu: 𐌱𐌶𐌶𐌶 · 𐌆𐌆𐌶𐌶 · 𐌰𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶 (*Iti*) r · *debanen · otar · goroto[í]*) que significa: El senador Itir en tingué cura per dotze dracmes (*otar*).

De les vint-i-cinc inscripcions funeràries que tracte al treball, tretze utilitzen el verb *eban*. En tres casos la forma verbal apareix abreviada amb la inicial *e*, en un cas s'escriu *ebe*, i en els restants nou casos la forma és *eban*. En quatre inscripcions la forma verbal es complementa amb el genitiu *en* i conforma la tira *ebanen*, de manera que el verb “tindre cura” afegit “de”, tindre cura de. En ocasions el verb *eban* apareix amb el prefix *de*, *deeban*, com en la inscripció 2. De vegades, s'escriu les dues paraules aglutinades, *deban*, tira que ara escriuríem *d'eban*. En la inscripció 1, si entenem que *eban* significa construir o erigir, hauríem de traduir: construït per Aiu Bas. En les inscripcions 7, 9 la preposició que enllaça amb el verb és *da* i haurem de traduir: construït “per a”.

Les frases i expressions funeràries:

Áre dague: Es tracta d'una expressió, quasi sempre introductòria de l'epitafi, que Hübner considerà que corresponia a l'expressió llatina *hic situs est* (en aquest enterrament està o ací descansa) i la desglossava en *áre* (he ahí),

¹⁵ Rodríguez (2004), pp. 302 i 303.

Estela de Sagunt al museu Sant Pius V.

da (està) o i el lexema *go* (jau). En les inscripcions de Sagunt la veiem en la 1, 2, 5 (parcial) i 8: *aré dague Aiuni Baisea*, *aré dague sil Baa Ilar*, [*aré de*]gui Tals Go, i *aré dague Sike Tunin*. Untermann recull la variació *aré teki* o *aré degui* (Tarragona CIL, II 4424, MLI VII, desapareguda), la qual correspondria possiblement a la inscripció 5 de les tractades i significaria: Ací descansarà.

sel dar doi: Es un sintagma format per un adjectiu, *seldar* (substantiu + *tar*), i un substantiu, *doi*, la qual significa “sepultura per al difunt o sepultura mortuòria (d’home)”. L’*ordinatio* sempre és la mateixa, adjectiu + substantiu. Tot i això la inscripció de l’estela antropomòrfica del mas de Barberán: *sel dar ban doi*, que significa “una sepultura per al difunt” o “una sepultura mortuòria”. A una estela de Cabanes llegim: $\text{M}\Lambda\text{Y}\text{O}\text{P}\text{H}\Lambda / \text{b}\text{M} \cdot \text{S}\text{E}\Lambda\text{X}\Lambda / \text{V}\text{M}$, [*iltirbiguir / en · seldar / doi*], (Sepultura mortuòria d’Iltir Bi Guir). A l’estela de Sinarcas es fa un recurs rítmic de l’expressió *seldar doi* com veurem després. És evident que les dues paraules *doi* i *sel* no poden significar sepultura (tomba, etcètera) i, pel contrari, les dues seguides conformen el sintagma funerari “sepultura per al difunt” o “sepultura mortuòria”.

[*arède*]gui *kade*: La inscripció de l'hort dels Armengols (5) començava: ...*ki kade Dals Ko*. Era l'encapçalament d'una fórmula. Li manquen un o dos signes inicials, però podria ser *aré degui* amb valor verbal que formaria una expressió amb *kade*. Atès que el verb basc *kaden(du)* significa “paralitzar-se, acovardir-se”, *aré degui kade Dals Ko* podria significar “Ací descansa immòbil Tals Ko”.

ketu gare: A la inscripció de Sagunt (10) es llig l'expressió *ketu gare* que podria correspondre a les veus basques *kendu* que significa “suprimir” i *gar* que significa “flama”. De manera que *ketu gare* podrien ser una expressió funerària de significat proper a “suprimida la flama (de la vida)”.

ibil: La inscripció funerària 10 de Sagunt acaba amb la paraula *ibil*, transcrita de l'ibèric igual que s'escriu en basc el verb “caminar”. Atès el significat en basc i que finalitza la inscripció, és ben segur una mena de fórmula de comiat que podria significar “continua el teu camí”, la qual supose que equivaldria al llatí *vale* i l'actual “adéu”.

Bal gar dobar doi: Es tracta de l'inici d'una frase final de la inscripció de l'estela de Sinarcas. La primera paraula entenc que es refereix al déu Baal assimilat pels cartaginesos amb Melkart, pels grecs a Cronos, pels semítes a El, etcètera. És lògic que, en el temps en què es féu la làpida, s'invocara Baal perquè aleshores ja havia passat a denominar el déu que regia l'est de l'inframón on reposen els difunts. El següent lexema *gar* podria correspondre a la veu basca d'igual escriptura, *gar*, que significa “flama de foc”. El tercer lexema, *dobar*, podria correspondre a la veu basca *doha* que significa “proveir”. La quarta, *doi*, ja hem explicat que significa sepultura. Tot plega podria ser una fórmula funerària final: 𐤁𐤁 𐤂𐤁𐤃 𐤄𐤅 𐤆𐤇 [*Bal gar dobar doi*], (Baal proveirà la flama de la sepultura).

ESTRUCTURES ORACIONALS DE LES INSCRIPCIONS FUNERÀRIES

A partir de les inscripcions funeràries ibèriques de Sagunt i també d'altres de diferents llocs, podem afirmar que els textos van des de les estructures més senzilles a les més complexes fins arribar a composicions poètiques. Expose i analitze les oracions per visualitzar l'*ordinatio* en ibèric i en català.

–Sagunt (territori arsetà), afegit al text llatí: 𐤁𐤁 𐤂𐤃𐤄

Be Ku ere

Era Be Ku

Antr + verb

V + antropònim

–Estela de Lleida (territori ilerdetà): 𐤁𐤁𐤃 𐤄𐤅 𐤆𐤇

Galus Guel tar

Per a Galús Guel

Antrop. + prep

Prep + antrop.

–Sagunt (territori arsetà): ΗΛΗΔΗΗΔΣΣ / ΔΝΔΝ : ΝΝΗΗΔΣ / ΕΝΝ :
 ΕΔΗΛΛ, Olor Tiguir Sberi an doi Tiguir seni Eder Ildun

Antropònim + pre+sub,+ant+sub. Antropònim
Sepultura a Olor Tiguir Sberi fill de Tiguir. <sufragà> Eder Ildu
 Substant+pr+subs+antr, +antropònim. Antropònim

–Sagunt (territori arsetà): ΝΕΦΣΕΔ ΗΝ ΙΛΔ ΗΝ · ΕΙΝ
Nersea Tin Baluea Tin eban Nersea Tin. Baluea Tin ho sufragà.
 antropòn + antropònim + verb Antrop. 1 + Antrop. 2 + verb

–Sagunt (territori arsetà): ΙΛΔΡΗΗ · ΝΣΩΧ / ΔΗΔ · ΕΙΝΕΝ / [ΣΧΜ]ΝΔ
Balkea Tin isbe tar Tiker eban en Stan Baigüea
 Antropòn+ adj + Antro +verb+pr+antropònim
Per a tia Tiquer, Baluea Tin. Sufragi de Stan Baigüea
 Pp+sub +antrop+ antropòn. Verb+prep+antropònim

–Sagunt (territori arsetà): ΝΣΙΧΔΝΣ ΣΕΔΕΥΕ[ΙΝ] [Χ]ΙΕΔΗΔΗΛ
Isba tar Is Sere (y) eban en Baer Iril. Per a la tia Is Sere, de Baer Iril.
 Adj+antropònim. verb+pr+antropònim Prep+sub+antrop, prep+antropònim

–Sagunt (territori arsetà): ΛΕΝΣ ΔΔ ΔΔ ΔΔΕ ΕΣ ΙΝΕ ΗΣ ΝΡΛ
Leis Guer, ketu gare, ebe Bane Guis. Ibil.
 Antropò,+verb+sub, verb+antrop. Verb.
Leis Guer, apagada la flama, sufragà (la construcció del panteó) Bane Guis. Adéu
 Antropò,+verb + substantiu, verb + antropòn. Subst.

–Sagunt (territori arsetà): ...Η : ΛΔ · ΧΛΣΣ / ...DM : ΔΔΝΧΛΣΣ / ΜΝΣΕ...
 ΗΔΙ...

[Tel]gui : kade · Tals Ko ...as ar doi Tals Ko Nise irba...
 Verb+, adjec, antropònim (...)+ pr+sub+antropòn+verb
Descansa inerm Tals Ko ...az a la sepultura. Tals Ko Nise la realitzà.
 Verb + adj espec+antropòn (...)+pr+substantiu. Antropònim + verb

–Sagunt (territori arsetà): ΙΔ ΝΛΔΔ ΣΝΛ / ΣΣΥΧ ΝΛΔΔ : ΔΔΕ ΧΔ ΝΝ Δ ΕΙΝ
Baa Ilar sil Gosdoda Ilar : aré dague doi de eban.
 Antropòn+subst+ antropòn+adv+verb+ Sub+pr+verb.
Baa Ilar difunta. Ací descansa. Godota Ilar sufragà la sepultura.
 Antrop + adj. Adv+verb. Antropònim + verb + substantiu.

–Estela de Sinarcas (territori olcad) amb text poètic que no analitze ara:

ΥΣΔΙΣΣΔ · ΙΝΣΕΧΜΝΛΔΜΕΙ[ΝΕ] / ΝΝΝ ΣΕΛΧΔ ΙΝ ΝΝ / ΩΩΩΜΝΔΔΜΕΤΑΔ[Δ] /
 ΝΝΑΤΕΛΜΣΛΗΗΔ / ΔΔΜΕΤΑΔΔ : ΣΕΛΧΔΙΝ / ΝΝΣΝΙΑ ΔΔΥΙΔΥΝ.

Disgue Babas Spa. Baisedaz Iltuú ebanen doi seldar ban doi berbei narri. E ugiar[r] doi gau, e gazgo loite gari, e ugiar seltar ban doi, basi Bal gar dobar doi.

A Disgue Babas Spa. Els Bas i els Iltu construïren la sepultura, una sepultura per al difunt de paraules tranquil·les. La casa de Baal proveirà el foc que esquarterarà la nit de la sepultura, que mourà la gràcia de l'esperit del somni, que esquarterarà la sepultura mortuòria.

L'estructura de les inscripcions funeràries ens revela:

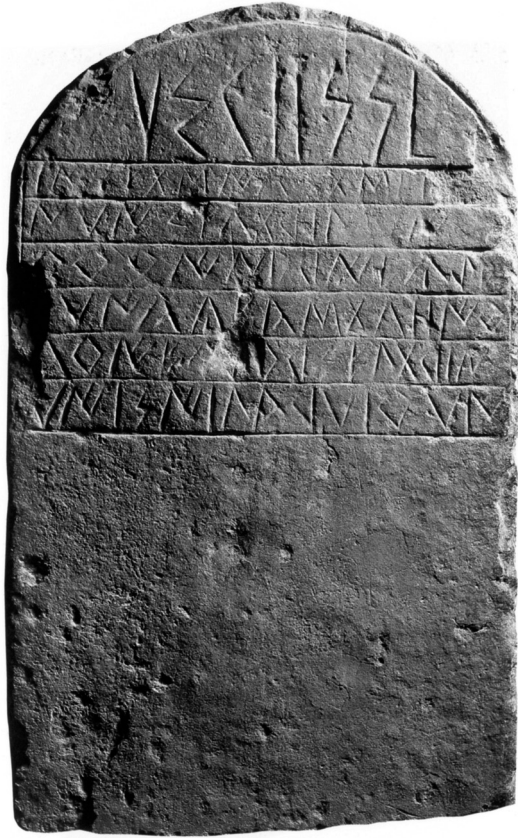
Només cinc de vint-i-sis inscripcions porten la fórmula *aré dague* (3), *aré degui* (1) i *en dago* (1).

A deu de les vint-i-sis inscripcions no s'esmenta la paraula *doi* (sepultura...), fet que ens indica l'ús d'elisions quan la inscripció es troba sobre l'objecte al qual es refereix. L'elisió es reproduïx també en les inscripcions monetàries, en els mosaics i en bona part dels grafitos sobre ceràmica.

A dotze de les vint-i-cinc inscripcions s'elideix el verb. En la majoria de casos la frase es redueix a un sintagma nominal perquè no hi ha dedicant p.e.: *Kalun seldar* (Difunt Kalun), *Sagarbetar · n · doi* (Sepultura del saguntí Be), *Iltir Bikir en seldar doi* (Sepultura mortuòria d'Iltir Bikir), *Dol Bebi Ur ar doi* (Sepultura a Dol Bebi Ur), *Tar Bani Kor en doi* (Sepultura de/per a Bani Kor), etcètera. En altres casos s'elideix el verb que hauria de relacionar el dedicant amb el difunt i/o la sepultura, fet que ara faríem mitjançant la puntuació, p.e.: *Isba dar Is Sere y en Baer Iril* (Per a la tia Is Sere, de Baer Iril), *Olor Tikir Sberi an, doi Tikir seni. Eder Ildu* (A Olor Tikir Sberi, sepultura del fill de Tikir. Eder Ildu).

A una inscripció de vint-i-sis, l'estela de Sinarcas, el text és considerablement més llarg que la resta i té un caràcter poètic que aconsegueix per la repetició de la paraula *doi* (sepultura) i el sintagma *seldar ban doi* (una sepultura mortuòria).

A una de vint-i-sis, l'estela de Sinarcas, s'esmenta la divinitat de l'infra-món, Bal.

Estela de Sinarcas.